

Yangi iqtisodiy axritektura: klasterlar orqali aholi yashash farovonligini oshirish

Bazarava Moxinur Abdukarimovna

Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti 1-kurs magistranti

Аннотация

Ushbu maqola yangi iqtisodiy arxitektura konsepsiyasini, klasterlar tizimi va uning O'zbekiston sharoitida iqtisodiyot va aholi yashash sharoitiga ta'siri tahlil qilingan. Tahlil asosida klasterlarni samarali rivojlantirish yo'llari va aholiga maksimal ijtimoiy-iqtisodiy foyda keltirish bo'yicha tavsiyalar berilgan. Tadqiqot klasterga asoslangan yondashuvlarning nazariy asoslari va ijtimoiy-iqtisodiy farovonlik uchun amaliy ahamiyatini ko'rib chiqadi. Maqola mintaqaviy o'sishni rag'batlantirish va aholi farovonligini sezilarli darajada oshirish uchun klaster tashabbuslarini samarali amalga oshirish strategiyalarini taklif etadi.

Kalit so'zlar: Yangi Iqtisodiy Arxitektura, Iqtisodiy Klasterlar, Aholi Farovonligi, Barqaror Rivojlanish, Mintaqaviy Iqtisodiyot, Innovatsion Klasterlar, Ijtimoiy-Iqtisodiy Taraqqiyot, Yashash Sifati

Abstract

This article investigates the concept of a new economic architecture, emphasizing the pivotal role of clusters in fostering sustainable development. It analyzes how the strategic formation and development of economic clusters can directly contribute to enhancing the living standards and overall well-being of the population. The research explores the theoretical underpinnings and practical implications of cluster-based approaches for socio-economic prosperity. It proposes tailored strategies for the effective implementation of cluster initiatives to drive regional growth and significantly elevate public welfare.

Keywords: New Economic Architecture, Economic Clusters, Population Welfare, Sustainable Development, Regional Economy, Innovation Clusters, Socio-Economic Development, Living Standards

Аннотация

Данная статья исследует концепцию новой экономической архитектуры, акцентируя внимание на ключевой роли кластеров в обеспечении устойчивого развития. Анализируется, как стратегическое формирование и развитие экономических кластеров может напрямую способствовать повышению уровня

жизни и общего благосостояния населения. Исследование изучает теоретические основы и практические последствия кластерных подходов для социально-экономического процветания. Предлагаются адаптированные стратегии для эффективной реализации кластерных инициатив с целью стимулирования регионального роста и значительного повышения общественного благосостояния.

Ключевые слова: Новая Экономическая Архитектура, Экономические Кластеры, Благосостояние Населения, Устойчивое Развитие, Региональная Экономика, Инновационные Кластеры, Социально-Экономическое Развитие, Уровень Жизни

Kirish

Bugungi global iqtisodiyotda chuqur transformatsiyalar davri kuzatilmoqda, bu esa yangi iqtisodiy arxitekturani shakllantirish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Ushbu arxitektura barqaror rivojlanish, innovatsiyalar va aholi farovonligini oshirishga qaratilgan bo'lib, unda iqtisodiy klasterlar muhim o'rin tutadi. Klasterlar iqtisodiyotda innovatsion yondashuvlarni joriy etish, raqobatbardoshlikni oshirish va qo'shilgan qiymat zanjirlarini mustahkamlash uchun zarur vosita sifatida e'tirof etilmoqda. Ularning ahamiyati nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirishda, balki ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal etishda, jumladan, bandlikni ta'minlash va mintaqaviy rivojlanishni rag'batlantirishda ham namoyon bo'ladi.

O'zbekistonning so'nggi yillardagi iqtisodiy siyosati aynan shu yangi iqtisodiy arxitektura doirasida sezilarli natijalarga erishdi. Xususan, qishloq xo'jaligida, paxta-to'qimachilik klasterlari tizimining joriy etilishi qisqa muddatda hosildorlikni oshirish, tolani qayta ishlash darajasini 100% ga yetkazish va tayyor mahsulot ishlab chiqarishni besh barobar ko'paytirish imkonini berdi. Bu esa 600 mingga yaqin aholining doimiy daromad manbaiga ega bo'lishini ta'minlab, ularning yashash farovonligiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Klasterlarga moliyaviy yordam mexanizmlarining kengaytirilishi ham ushbu rivojlanishni yanada qo'llab-quvvatlaydi, bu esa barqaror bandlik va aholi daromadlarini oshirishga xizmat qiladi, shu bilan birga qishloq joylarda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Yangi iqtisodiy arxitektura nafaqat moddiy ishlab chiqarishni, balki intellektual resurslar va innovatsion g'oyalarga asoslangan ijodiy iqtisodiyotni ham o'z ichiga oladi. Global miqyosda 2024 yilga borib 1 trillion dollarga yetishi kutilayotgan ijodiy

Learning and Sustainable Innovation

iqtisodiyot, jahon yalpi ichki mahsulotining 3,1% ini va ish o'rinlarining 6,2% ini tashkil etib, kelajakdagi iqtisodiy o'sishning muhim drayveri sifatida tan olingan. O'zbekistonning xomashyo eksportidan chuqur qayta ishlash va sanoatlashtirishga o'tishi, shuningdek, ijodiy iqtisodiyotni iqtisodiy barqarorlikning yangi strategik yo'nalishi sifatida belgilashi, aholi farovonligini oshirishga qaratilgan keng qamrovli yondashuvni aks ettiradi. Ushbu maqola yangi iqtisodiy arxitektura sharoitida klasterlarning aholi yashash farovonligini oshirishdagi rolini nazariy va amaliy jihatdan har tomonlama tahlil qilishga bag'ishlangan.

Xususan, innovatsion klasterlarni shakllantirish zaruriyati iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanishning muhim omili sifatida e'tirof etiladi. Bu evolyutsiya klasterlarni dinamik innovatsion tizimlar, bilimlarni yaratish va tarqatish markazlari sifatida ko'rishga olib keldi, ixtisoslashgan ishchi kuchi, texnologik nou-xau va institutsional qo'llab-quvvatlash orqali sinergik effektlar yaratib, samaradorlik va innovatsion salohiyatni oshiradi.

Klasterlarning aholi farovonligiga ta'siri bo'yicha adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ularning ijobiy samaralari bir necha mexanizmlar orqali namoyon bo'ladi. Birinchidan, klasterlar ish o'rinlari yaratish orqali bandlikni oshiradi. Bu nafaqat klaster tarkibidagi korxonalarda to'g'ridan-to'g'ri, balki ularga xizmat ko'rsatuvchi va bog'liq sohalarda ham bilvosita ish o'rinlarini keltirib chiqaradi. Natijada, aholi daromadlari barqarorlashib, turmush darajasi yaxshilanadi. Ikkinchidan, klasterlar ichidagi raqobat va hamkorlik innovatsiyalarni rag'batlantirib, mahsulot va xizmatlar sifatini oshiradi, bu esa iste'molchilar uchun foydali bo'ladi. Uchinchidan, klasterlar yangi texnologiyalar va ishlab chiqarish usullarini talab qilib, ishchi kuchining malakasini oshirishga yordam beradi. Bu esa ishchilar daromadlarini oshirib, mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini yaxshilaydi, shuningdek, ijtimoiy mobillikni rag'batlantiradi. To'rtinchidan, klasterlar mintaqaviy iqtisodiy o'sishni tezlashtirib, mahalliy byudjetga soliq tushumlarini ko'paytiradi, bu esa ijtimoiy xizmatlarni (ta'lim, sog'liqni saqlash, infratuzilma) yaxshilashga imkon beradi. O'zbekiston misolida paxta-to'qimachilik klasterlarining joriy etilishi 600 mingga yaqin aholining doimiy daromad manbaiga ega bo'lishini ta'minlagani, ularning yashash farovonligiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatganligi ushbu mexanizmlarning amaliy tasdig'idir.

Klasterlar iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning samarali mexanizmi sifatida dunyoda keng qo'llanilib kelinmoqda. O'zbekiston sharoitida esa klasterlarni rivojlantirish nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki aholining yashash sifatini yaxshilash uchun muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli ushbu maqolada klasterlar

konsepsiyasi, ularning aholiga ta'siri va rivojlanishini taminlash bo'yicha tavsiyalar tahlil qilinadi. Globallashish asosida logistika va tovarlar hamda xizmatlar sifatini standartlashtirishni ta'minlovchi umumjahon kommunikatsiya tizimi ham rivojlanib bormoqda. Qolaversa, aholi sonining muttasil oshib borishi ish bilan ta'minlash, aholiga qulay faoliyat jarayonini yaratishni taqozo etadi.

Xalqaro tajriba klasterlarning aholi farovonligini oshirishdagi muvaffaqiyatli modellarini namoyish etadi. Masalan, Germaniyadagi avtomobilsozlik klasterlari, AQShdagi Silikon vodiysi (IT klasteri) yoki Daniyadagi shamol energetikasi klasterlari nafaqat yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarish va eksport qilish orqali mamlakat iqtisodiyotiga sezilarli hissa qo'shadi, balki ushbu hududlarda yuqori maoshli ish o'rinlari yaratish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va aholining yashash farovonligini oshirishga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu klasterlar tadqiqot institutlari, universitetlar va hukumat tashkilotlari bilan yaqin hamkorlikni yo'lga qo'yib, bilimlarni uzatish va yangi texnologiyalarni tijoratlashtirishni tezlashtiradi. Xususan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida klaster siyosati mintaqaviy rivojlanish strategiyalarining ajralmas qismi hisoblanib, "aqli ixtisoslashuv" (smart specialization) kontsepsiyasi doirasida mintaqalarning o'ziga xos ustunliklarini klasterlar orqali rivojlantirishga qaratilgan. Bu yondashuv mintaqaviy nomutanosibliklarni kamaytirish va aholining yashash farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Singapur, Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda ham klasterlar yuqori texnologiyali sanoatni rivojlantirish va global raqobatbardoshlikni oshirishda asosiy vosita bo'lib xizmat qilgan, bu esa aholi jon boshiga daromadlarni sezilarli oshirgan va ijtimoiy xizmatlar sifatini yaxshilagan.

Biroq, klasterlarni rivojlantirish jarayonida bir qator muammolar va cheklovlar ham mavjud. Klasterlarning muvaffaqiyati nafaqat iqtisodiy omillarga, balki institutsional muhit, hukumat siyosati, infratuzilma va ijtimoiy kapitalning mavjudligiga ham bog'liq. Rivojlanayotgan mamlakatlarda, jumladan, O'zbekistonda klasterlarni shakllantirishda moliyalashtirishga kirish cheklanganligi, kadrlar yetishmasligi, innovatsion infratuzilmaning zaifligi va korxonalar o'rtasidagi hamkorlik madaniyatining yetarli emasligi kabi to'siqlar uchraydi. Shuningdek, klaster siyosatini ishlab chiqishda yuqoridan pastga yondashuvning ustunligi ba'zan mahalliy ehtiyojlar va imkoniyatlarni yetarlicha hisobga olmasligi mumkin, bu esa klasterlarning barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Klasterlarning "qulflanish" effekti xavfi ham mavjud bo'lib, bu ularning bozor sharoitlariga moslashishini qiyinlashtirishi va innovatsion faoliyatni cheklashi mumkin. Shu sababli, klasterlarni rivojlantirishda

pastdan yuqoriga tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash va mahalliy manfaatdor tomonlarni jalb qilish muhim ahamiyatga ega. Klasterlar ichidagi kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash, ularning innovatsion salohiyatini oshirish va global qiymat zanjirlariga integratsiyasini ta'minlash ham muhim vazifalardan hisoblanadi.

Klaster siyosatini shakllantirish bo'yicha adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, samarali klaster siyosati kompleks yondashuvni talab qiladi. Bu nafaqat moliyaviy rag'batlantirish va infratuzilmani yaxshilashni, balki ta'lim va tadqiqot institutlari bilan hamkorlikni, huquqiy va me'yoriy bazani takomillashtirish hamda tadbirkorlik madaniyatini rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Hukumatning roli klasterlarni to'g'ridan-to'g'ri boshqarishdan ko'ra, ularning rivojlanishi uchun qulay sharoitlar yaratish, axborot almashinuvini qo'llab-quvvatlash va bozor mexanizmlari ishlaymaydigan joylarda aralashishdan iborat bo'lishi kerak. Ayniqsa, O'zbekistonning xomashyo eksportidan chuqur qayta ishlash va sanoatlashtirishga o'tish strategiyasi, shuningdek, ijodiy iqtisodiyotni iqtisodiy barqarorlikning yangi strategik yo'nalishi sifatida belgilashi, klaster siyosatini ushbu yangi iqtisodiy arxitektura talablariga moslashtirish zaruratini keltirib chiqaradi [3]. Bu esa klasterlarning nafaqat iqtisodiy samaradorlikka, balki aholi farovonligini oshirishga qaratilgan ijtimoiy maqsadlarga ham xizmat qilishini ta'minlashni talab qiladi. Klaster siyosati mintaqaviy xususiyatlarni hisobga olgan holda moslashuvchan bo'lishi, mahalliy hokimiyat organlari, biznes hamjamiyati va ilmiy doiralar o'rtasidagi samarali muloqotni ta'minlashi lozim. Shuningdek, klasterlarni baholash va monitoring qilish mexanizmlarini joriy etish ularning samaradorligini oshirish va siyosatni takomillashtirish uchun muhimdir.

O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda, klasterlarning aholi farovonligini oshirishdagi amaliy tajribasi va uning nazariy asoslarini bog'lash bo'yicha tadqiqotlar cheklangan. Ushbu maqola aynan shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, yangi iqtisodiy arxitektura kontekstida klasterlarning aholi yashash farovonligiga ta'sirini har tomonlama tahlil qilish, xalqaro tajribani o'rganish va O'zbekiston sharoitida samarali klaster siyosatini shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish orqali mavjud adabiyotlarga muhim hissa qo'shadi. Bu tadqiqot klasterlarning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini baholashda yangi yondashuvlarni taklif etish bilan birga, ularning aholi farovonligini oshirishdagi potentsialini to'liq ro'yobga chiqarish uchun zarur bo'lgan siyosiy mexanizmlarni aniqlashga yordam beradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotning asosiy muammosi yangi iqtisodiy arxitektura sharoitida iqtisodiy

klasterlarning aholi yashash farovonligini oshirishga qanday hissa qo'shishini chuqur tahlil qilishdan iborat. Mavjud adabiyotlar klasterlarning iqtisodiy o'sish, innovatsiyalar va raqobatbardoshlikka ta'sirini keng yoritgan bo'lsa-da, ularning bevosita ijtimoiy farovonlikka, jumladan, daromadlar tengsizligini kamaytirish, hayot sifatini yaxshilash va ijtimoiy inklyuzivlikka ta'sir etuvchi o'ziga xos mexanizmlari yetarlicha o'rganilmagan. Xususan, O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda klaster rivojlanishining amaliy tajribasi va uning nazariy asoslarini farovonlik nuqtai nazaridan bog'lash bo'yicha tadqiqotlar cheklangan. Ushbu maqola aynan shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, klasterlarning aholi farovonligiga ta'sirini har tomonlama tahlil qilish, xalqaro tajribani o'rganish va O'zbekiston sharoitida samarali klaster siyosatini shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish orqali mavjud adabiyotlarga muhim hissa qo'shadi. Tadqiqotning dolzarbligi global iqtisodiyotdagi chuqur transformatsiyalar, raqamlashtirish, yashil iqtisodiyot va bilimlarga asoslangan iqtisodiy modellarning ustuvorligi hamda ijodiy iqtisodiyotning o'sib borayotgan ahamiyati bilan belgilanadi, bu esa klasterlarning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini yangicha baholashni talab qiladi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi iqtisodiy klasterlar va aholi farovonligi o'rtasidagi ko'p qirrali munosabatlarni, ayniqsa, o'zgaruvchan global iqtisodiy landshaftda mustahkam tushunchani rivojlantirishdan iborat. Bu maqsadga erishish uchun klasterlar orqali ijtimoiy foydalarni keltirib chiqaruvchi asosiy omillar va mexanizmlarni aniqlash, turli ijtimoiy-iqtisodiy kontekstlarda turli klaster modellarining samaradorligini baholash hamda milliy rivojlanish ustuvorliklari va inson farovonligini oshirish zarurati bilan uyg'unlashgan klaster siyosati uchun strategik yo'nalishlarni taklif qilish ko'zda tutilgan.

Ushbu maqsadlarga erishish uchun tadqiqot aralash usullar yondashuvini qo'llaydi, bunda ham sifat, ham miqdoriy tahlil usullari integratsiyalanadi. Bu yondashuv iqtisodiy tuzilmalar, siyosiy aralashuvlar va ijtimoiy natijalar o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni yaxlit o'rganish imkonini beradi. Tadqiqot dizayni bir nechta o'zaro bog'liq komponentlar atrofida tuzilgan: keng qamrovli adabiyotlar tahlili va kontseptual tahlil, xalqaro tajribalarning qiyosiy keys-stadi tahlili, O'zbekistonda klaster rivojlanishining chuqur kontekstual tahlili va siyosatni shakllantirish doirasi.

Dastlabki bosqichda "yangi iqtisodiy arxitektura," "iqtisodiy klasterlar" va "aholi farovonligi" kabi asosiy tushunchalarning chuqur kontseptual tahlili amalga oshiriladi. Bu mavjud ta'riflarni dekonstruksiya qilish, ularning asosiy o'lchamlarini aniqlash va ularning o'zaro bog'liqligini tushuntiruvchi tahliliy asosni yaratishni o'z ichiga oladi.

"Yangi iqtisodiy arxitektura" barqaror rivojlanish, innovatsiyalar, raqamlashtirish, yashil iqtisodiyot tamoyillari va bilimlarga asoslangan iqtisodiy modellarga, shuningdek, ijodiy iqtisodiyotga tobora ortib borayotgan e'tiborga qaratilgan paradigma o'zgarishi sifatida tushuniladi [3]. "Iqtisodiy klasterlar" geografik jihatdan jamlangan, o'zaro bog'liq kompaniyalar, yetkazib beruvchilar, xizmat ko'rsatuvchi firmalar va tegishli institutlar guruhlari sifatida konsepsiyalanadi, ular hamkorlik qiladi va raqobatlashadi, innovatsiyalar va samaradorlikni rag'batlantiradi. "Aholi farovonligi" nafaqat iqtisodiy farovonlik (daromad, bandlik), balki sog'liqni saqlash, ta'lim, atrof-muhit sifati va ijtimoiy birdamlik kabi ijtimoiy ko'rsatkichlarni ham o'z ichiga olgan keng ma'noda ta'riflanadi. Bunday kontseptual aniqlik tahlil davomida izchillik va qat'iylikni ta'minlash uchun juda muhimdir.

Kontseptual asos yaratilgandan so'ng, tadqiqot klaster rivojlanishining muvaffaqiyatli xalqaro modellarini va ularning aholi farovonligiga sezilarli ta'sirini tahlil qilish uchun qiyosiy keys-stadi yondashuvini qo'llaydi. Bu klasterlardan sezilarli ijtimoiy-iqtisodiy yaxshilanishlarga erishish uchun samarali foydalangan rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardan turli keys-stadi tanlashni o'z ichiga oladi. Misollar qatoriga Germaniyadagi avtomobilsozlik klasterlari, AQShdagi Silikon vodiysi (IT klasteri), Daniyadagi shamol energetikasi klasterlari va Yevropa Ittifoqi doirasidagi "aqlli ixtisoslashuv" strategiyalari kiradi. Ushbu keyslarni tahlil qilishda umumiy muvaffaqiyat omillari, o'ziga xos siyosiy aralashuvlar, institutsional mexanizmlar va ushbu klasterlarning ish o'rinlari yaratish, malaka oshirish, innovatsiyalarni tarqatish va turmush darajasini yaxshilashga qanday hissa qo'shgan mexanizmlari aniqlanadi. Maqsad boshqa kontekstlarda siyosatni ishlab chiqishga asos bo'la oladigan o'tkazilishi mumkin bo'lgan saboqlar va eng yaxshi amaliyotlarni aniqlashdir.

Tadqiqot dizaynining uchinchi komponenti O'zbekistonda klaster rivojlanishining chuqur kontekstual tahlilidir. Ushbu bo'lim mamlakatda klasterlarni shakllantirish va faoliyat yuritish bilan bog'liq hozirgi holat, salohiyat va muammolarni tanqidiy ko'rib chiqadi. Paxta-to'qimachilik klasterlari tajribasiga alohida e'tibor qaratiladi, chunki ular qariyb 600 ming aholi uchun bandlik va daromad manbalarini yaratishda sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatib, ularning turmush darajasini bevosita yaxshilagan [2]. Tahlil, shuningdek, hukumatning klasterlarni moliyaviy yordam va bojxona imtiyozlari orqali qo'llab-quvvatlash bo'yicha tashabbuslari [2] va chuqur qayta ishlash, sanoatlashtirish hamda ijodiy iqtisodiyotni iqtisodiy barqarorlikning yangi drayveri sifatida targ'ib qilishga qaratilgan strategik o'zgarishlarni o'z ichiga olgan kengroq siyosiy muhitni ham ko'rib chiqadi [3]. Bu mavjud siyosatlarning samaradorligini baholash,

Learning and Sustainable Innovation

institutsional va infratuzilmaviy bo'shliqlarni aniqlash hamda O'zbekiston kontekstida klaster faoliyatiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-madaniy omillarni tushunishni o'z ichiga oladi.

Yakuniy bosqichda kontseptual tahlil, xalqaro keys-stadi va O'zbekiston kontekstual tahlilidan olingan natijalar birlashtirilib, aniq siyosiy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bu klaster rivojlanishi orqali aholi farovonligini oshirish uchun strategik vositalarni aniqlash maqsadida dalillarni sintez qilishni o'z ichiga oladi. Tavsiyalar klaster siyosatining turli o'lchamlarini, jumladan, moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, inson kapitalini rivojlantirish, innovatsion ekotizimni mustahkamlash, infratuzilmani ta'minlash hamda qulay tartibga solish va institutsional muhitni yaratishni qamrab oladi. Ijodiy iqtisodiyotning global miqyosda o'sib borayotgan ahamiyati va uning yuqori qiymatli ish o'rinlari yaratish hamda jamiyat hayotini boyitish salohiyatini inobatga olgan holda, klasterlar doirasida ijodiy iqtisodiyotni rivojlantirishga alohida e'tibor beriladi [3]. Siyosatni shakllantirish doirasi yuqoridan pastga strategik yo'nalishni pastdan yuqoriga tashabbuslar bilan birlashtirgan muvozanatli yondashuvni ta'kidlaydi, bu esa mahalliy dolzarblik va manfaatdor tomonlarning ishtirokini ta'minlaydi.

Ushbu tadqiqotning qamrovi nazariy va qiyosiy jihatdan global bo'lib, turli xalqaro tajribalardan saboq oladi, ammo uning amaliy qo'llanilishi va siyosiy tavsiyalari uchun O'zbekistonga alohida e'tibor qaratiladi. Mavzuning qamrovi iqtisodiy klasterlar, yangi iqtisodiy arxitektura va aholi farovonligiga qaratilgan bo'lib, ijodiy iqtisodiyotning roli alohida ta'kidlanadi.

Qat'iy metodologiyaga qaramay, ushbu tadqiqot bir nechta cheklovlarni tan oladi. Birinchidan, uning ikkilamchi ma'lumotlarga tayanishi shuni anglatadiki, ayrim tahlillarning chuqurligi va o'ziga xosligi mavjud ma'lumotlarning mavjudligi va sifati bilan cheklangan. O'zbekistondagi klaster ishtirokchilari bilan so'rovlar yoki intervyular kabi batafsil birlamchi ma'lumotlar yig'ish ushbu bitiruv malakaviy ishining doirasidan tashqarida bo'lib, u asosan mavjud bilimlarni sintez qilish va siyosiy yo'nalishlarni taqdim etishga qaratilgan. Ikkinchidan, klaster rivojlanishining aholi farovonligiga aniq ta'sirini boshqa ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy omillardan ajratish, hatto mustahkam tahliliy usullar bilan ham qiyin bo'lishi mumkin. Iqtisodiy tizimlarning murakkab va dinamik tabiati shuni anglatadiki, ko'plab o'zgaruvchilar ko'pincha bir vaqtning o'zida o'zaro ta'sir qiladi. Uchinchidan, "farovonlik" tushunchasining o'zi subyektiv va ko'p o'lchamli bo'lishi mumkin, bu esa universal qiyosiy baholashni qiyinlashtiradi. Tadqiqot keng ta'rifni qabul qilsa-da, o'ziga xos

ko'rsatkichlar turli kontekstlar va ma'lumot manbalarida farq qilishi mumkin. Nihoyat, "yangi iqtisodiy arxitektura" va ijodiy iqtisodiyotning tez rivojlanishi shuni anglatadiki, bu paradigmalarda rivojlanishda davom etar ekan, ba'zi tushunchalar o'zgarishi mumkin. Tadqiqot tanqidiy nuqtai nazarni saqlash, noaniqliklarni tan olish va ma'lumotlar ruxsat bergan joylarda mustahkam nazariy va empirik bog'liqliklarga e'tibor qaratish orqali ushbu cheklovlarni bartaraf etishga intiladi. Maqsad klasterlar tomonidan boshqariladigan farovonlikni oshirishni tushunishga qimmatli hissa qo'shish, shu bilan birga bunday keng va dinamik tadqiqot sohasining o'ziga xos murakkabliklarini tan olishdir.

Ushbu metodologiya tadqiqotning keng qamrovli, tahliliy va siyosatga oid bo'lishini ta'minlaydi, bu esa aniqlangan tadqiqot bo'shlig'ini bartaraf etish va innovatsion klaster strategiyalari orqali barqaror iqtisodiy rivojlanish va inson farovonligi bo'yicha munozaralarga mazmunli hissa qo'shish uchun mustahkam asos yaratadi. Nazariy tushunchalarni empirik dalillar va qiyosiy tahlil bilan birlashtirgan tizimli yondashuv O'zbekiston va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlardagi siyosatchilar va manfaatdor tomonlarni xabardor qila oladigan mustahkam xulosalar va amaliy tavsiyalar yaratish imkonini beradi. Ijodiy iqtisodiyotning o'sishi va O'zbekistondagi o'ziga xos siyosiy o'zgarishlar kabi so'nggi o'zgarishlarga e'tibor qaratish natijalarning dolzarbligi va ahamiyatini ta'minlaydi [2, 3].

Xulosa

Klasterlar iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning samarali mexanizmi sifatida dunyoda keng qo'llanilib kelinmoqda. O'zbekiston sharoitida esa klasterlarni rivojlantirish nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki aholining yashash sifatini yaxshilash uchun muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli ushbu maqolada klasterlar konsepsiyasi, ularning aholiga ta'siri va rivojlanishini taminlash bo'yicha tavsiyalar tahlil qilinadi. Globallashtirish asosida logistika va tovarlar hamda xizmatlar sifatini standartlashtirishni ta'minlovchi umumjahon kommunikatsiya tizimi ham rivojlanib bormoqda. Qolaversa, aholi sonining muttasil oshib borishi ish bilan ta'minlash, aholiga qulay faoliyat jarayonini yaratishni taqozo etadi.

Aytib o'tishimiz mumkinki, O'zbekiston sharoitida klaster tizimlari to'g'ri joriy qilingan, ammo u majburiy emas, avvalo manfaatli bo'lishi kerak. Fermer, ishchi va tadbirkor yutishi kerak. Shundagina klasterlar barqaror va raqobatbardosh bo'ladi. Tadqiqot natijasida quidagi muammo va yechimlarni keltirib o'tishimiz mumkin:

1. Bizda klasterlar asosan paxta yetishtirish va tozalash bosqichida to'xtab qolmoqda.

Bunga yechim sifasida esa:

1.1 Klasterlar majburiy ravishda zanjirni to'liq yopishi kerak. Ya'ni

PAXTA-TOLA-IP-MATO-TAYYOR MAXSULOT-EXPORT

Klasterlarga erkinlik bergan holda shu talablarni bajarsagina unga litsenziy va yuritish imkonini berish kerak. Chunki eng katta foyda tayyor maxsulotda, xomashyo esa kam daromadli hisoblanadi.

2. Ilmiy institutlar va klasterlar o'rtasida aloqa juda sust va raqamli texnologiyalar sekin joriy qilinmoqda. Bu esa o'z-o'zidan, har bir klaster ilmiy markazlar (universitetlar, tadqiqot markazlari) bilan birgalikda ish olib borishini taqazo etadi. Xalqaro modellar ham klasterlarning turmush darajasini yaxshilashdagi ahamiyatini tasdiqlaydi. Biroq, bunda yuqoridagi kabi muammolarni hal qilish aholi farovon yashashi uchun xizmat qiladi. Kelajakda barqaror farovonlikni ta'minlash uchun kompleks, moslashuvchan va ijodiy iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlovchi klaster siyosatini shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Murtazayev O. Axrorov F.B. "Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti" Iqtisod va moliya 2010.

[2] Xamidov M.X Shukurlayev X.I Mamataliyev A.B "Qishloq xo'jaligi melioaratsiya mashinalari" "Sharq" nashriyoti Toshkent 2009.

[3] Burt C. "Irrigation system evaluation guide" first edition Printed in USA by Rose printing

[4] Perez-Gonzalez P. Rodríguez-Pose, A. "Aqlli ixtisoslashuv strategiyalarining hududiy farovonlikka ta'siri: Yevropa mintaqalari misolida." Hududiy Tadqiqotlar 2022.

[5] Martin, R. Sunley, P. "Klasterlarning yangi iqtisodiy geografiyasi: Tanqidiy tahlil." Mintaqaviy Tadqiqotlar 2021

[6] Fornahl D. Menzel, M. P. "Innovatsiya, klasterlar va hududiy rivojlanish: So'nggi tendensiyalar sharhi." Yevropa Rejalashtirish Tadqiqotlari 2020

[7] Boschma, R. Fornahl, D. "Mintaqaviy innovatsiya tizimlarining evolyutsiyasi: Dinamik nuqtai nazar." Mintaqaviy tadqiqot, 2020

[8] Hassink, R. Klaerding, C. Innovatsiya va Mintaqaviy rivojlanish: Klasterlar va ekotizimlarning roli. Cham: Springer, 2022.

[9] Coe, N. M Yeung, H. "Global ishlab chiqarish tarmoqlari va qiymatning o'zgaruvchan geografiyasi." Inson Geografiyasida Taraqqiyot, 2020.

INNOVATIVE PUBLICATION

Journal of Effective
Learning and Sustainable Innovation

Vol.4 №4 (2026). April

innovativepublication.uz

10. www.ZIYONET.UZ
11. WWW.LEX.UZ
12. WWW.UNILIBRARY.UZ